

Egyetemi közösségi szerepvállalás (EKSZ) és közelség – egy hazai empirikus kutatás tapasztalatai

University community engagement and proximity – results of an empirical research from Hungary

MÁLOVICS GYÖRGY, VAS ZSÓFIA

MÁLOVICS György: egyetemi tanár, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Ökológiai Közgazdaságtan Intézet; 6722 Szeged, Kálvária sgt. 1.; malovics.gyorgy@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-6539-8588>

VAS Zsófia: egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem, Gazdaságtudományi Kar, Közgazdaságtani és Gazdaságfejlesztési Intézet; 6722 Szeged, Kálvária sgt. 1.; vas.zsofia@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9798-8374>

KULCSSZAVAK: egyetemi közösségi szerepvállalás; földrajzi közelség; kapcsolati közelség; tudásátadás

ABSZTRAKT: Az egyetemi közösségi szerepvállalás (EKSZ) koncepciójának gyakorlati megvalósítása annak egyik lehetséges eszköze, hogy az egyetemek is hozzájáruljanak napjaink társadalmi és környezeti értelemben egyaránt fenntarthatatlan folyamatainak megváltoztatásához. Az EKSZ egyik fő vélt előnye az egyetemek és partnereik közötti hatásos tudásmegosztás és közös cselekvés a környezeti és társadalmi problémák megoldásához való hozzájárulás érdekében. Ennek ellenére az EKSZ gyakorlata, valamint a különböző társadalmi, gazdasági szereplők együttműködése és tudásmegosztása szempontjából kulcsfontosságúnak tekintett földrajzi és kapcsolati közelség viszonyáról eddig nem készült tudományos kutatás. E helyzetből kiindulva kutatásunk kérdései a következők: Milyen hatással van a közelség (hiánya) az EKSZ-i folyamatokra? Hogyan hat az EKSZ a résztvevők közti közelségre?

E kutatási kérdésekre a vonatkozó szakirodalmi áttekintés mellett egy hazai empirikus, kvalitatív vizsgálattal kerestük a választ. Eredményeink alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy az egyetemi közösségi szerepvállalásban a földrajzi és a kapcsolati közelség formái egymással szoros kapcsolatban állnak. Emellett több olyan intézményi jellegű folyamatot azonosíthattunk, amelyek az egyetemek és a potenciális EKSZ-partnerek közti távolság növelésének irányába hatnak, s ez újabb magyarázattal szolgál az EKSZ alacsony (hazai) elterjedtségére.

György MÁLOVICS: professor, Institute of Ecological Economics, Faculty of Economics and Business Administration, University of Szeged; Kálvária sgt. 1., H-6722 Szeged, Hungary; malovics.gyorgy@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0002-6539-8588>

Zsófia VAS: associate professor, Institute of Economics and Economic Development, Faculty of Economics and Business Administration, University of Szeged; Kálvária sgt. 1., H-6722 Szeged, Hungary; vas.zsofia@eco.u-szeged.hu; <https://orcid.org/0000-0001-9798-8374>

KEYWORDS: university community engagement (UCE); geographical proximity; relational proximity; knowledge sharing

ABSTRACT: *The concept of university community engagement (UCE) is about universities engaging with non-university actors in a way that is mutually beneficial, albeit in different ways, and that enriches the core activities of universities. UCE is closely related to the concept of the third mission, but also substantially different. On the one hand, both concepts (sets of activities) emphasise the cooperation of university actors with actors outside the university. However, while the dominant understanding of the third mission is clearly focused on business-like relationships, UCE focuses explicitly on socially disadvantaged, excluded, resource-poor groups, with an emphasis on promoting social justice and environmental sustainability issues.*

So far, however, there is relatively little research on the actual role of UCE in the sustainability transition in the literature (or on its social impact in general), and there is a virtual absence of studies on the territorial aspects of UCE and university social responsibility (USR) in the broader sense. Hungarian research on the above concepts (sets of activities) mainly deals with the concept of USR with a focus on the content of university strategic documents and on university communication through university homepages and online press.

Furthermore, although both local and global scale linkages are included in the theoretical framework of UCE, the actual mechanisms of their operation in the context of geographical and relational proximity have not been explored, despite the key role that both types of proximity play in knowledge sharing, fostering innovation and building collaborations between universities and their partners.

In our study, we draw on this research gap to explore the relationship between UCE and proximity. The research questions we aim to tackle are: What is the impact of (lack of) proximity on UCE processes? How does UCE affect proximity between participants?

In order to empirically examine our research questions, we use the results of our qualitative research based on semi-structured in-depth individual interviews. We conclude that there is a close relationship between geographical and other forms of proximity in the context of UCE, and that several institutional processes can be identified that work towards increasing the distance between universities and potential UCE partners. All this provides another explanation for the low (Hungarian) uptake of UCE.

Bevezetés

Az egyetemi közösségi szerepvállalás (a továbbiakban EKSZ) (*university community engagement*) koncepciójának lényege, hogy az egyetemek egyetemen kívüli szereplőkkel működnek együtt olyan módon, hogy az együttműködés, ha eltérő módon is, mindegyik félnek kölcsönösen hasznos és gazdagítja az egyetemek fő tevékenységeit (Benneworth et al. 2018).

Az EKSZ szorosan kapcsolódik a harmadik misszió (Laredo 2007) koncepciójához, ám attól lényegesen különbözik is. Mindkét koncepció (tevékenység-halmaz) az egyetemi aktorok egyetemen kívüli szereplőkkel való együttműködését hangsúlyozza, ám míg a harmadik misszió domináns értelmezése egyértelműen az üzleti jellegű kapcsolatokra (Compagnucci, Spigarelli 2020; Gál, Ptaček 2011), addig az EKSZ kifejezetten a társadalmilag gyengébb, kirekesztett, erőforrás-hiányos csoportokra fókuszál, középpontjában a társadalmi igazságosság és környezeti fenntarthatóság ügyeinek előmozdítása áll (Benneworth et al. 2018).

Egyelőre meglehetősen kevés kutatás foglalkozik azzal, hogy az EKSZ a gyakorlatban milyen szerepet tölt be a fenntarthatósági átmenetben, egyáltalán azal a kérdéssel, hogy milyen társadalmi hatással bír (Málóvics 2024b). Hiányoznak

a szakirodalomból az EKSZ, sőt, a szélesebb értelemben használt egyetemi társadalmi felelősségvállalás területi aspektusaival foglalkozó tanulmányok is (Reisinger, Dános 2021). A magyarországi kutatások a fenti koncepciók (tevékenység-halmazok) vonatkozásában leginkább az egyetemi társadalmi felelősségvállalás fogalmához kapcsolódnak, ezen belül azt vizsgálják, hogy a hazai egyetemek e témakörben mit szerepeltetnek szervezeti dokumentumaikban (Dános 2021), mit kommunikálnak magukról a honlapjukon (Reisinger, Dános 2021, 2022b), illetve online sajtótermékeken keresztül (Reisinger, Dános 2022a).

Bár az EKSZ elméleti keretébe mind a lokális (helyi), mind a globális léptékű kapcsolódások beletartoznak, a hazai vizsgálatok eddig nem kutatták ezek tényleges működési mechanizmusait a földrajzi és kapcsolati közelség (*geographical, relational proximity*) összefüggésében, annak ellenére, hogy mindkét közelségtípus kulcsszerepet játszik az egyetemek és partnereik közötti tudásmegosztásban, az innováció előmozdításában és az együttműködések kiépítésében (Boschma 2005; Torre, Gallaud 2022).

Tanulmányunkban e szakirodalmi hiányból kiindulva az EKSZ és a közelség viszonyát vizsgáljuk, a következő kutatási kérdésekre keresve a választ: Milyen hatással van a közelség (hiánya) az EKSZ-i folyamatokra? Hogyan hat az EKSZ a résztvevők közti közelségre?

Kutatási kérdéseink megválaszolásához kvalitatív, félig strukturált egyéni interjúkon alapuló primer empirikus kutatásunk eredményeit használjuk fel. E feltáró jellegű kutatás célja az EKSZ hazai helyzetének feltérképezése, megértése volt az EKSZ-i kezdeményezésekben akadémiai jelleggel/szerepben részt vevők szemüvegén keresztül. Ennek megfelelően a kutatás nem pusztán az EKSZ és a közelség kapcsolatára fókuszált, hanem általában az oktatáshoz és kutatáshoz kapcsolódó hazai EKSZ-gyakorlatokra (Málovics 2024c), az EKSZ akadémiai szférában való elterjedését támogató (Málovics, Wahyuni 2024) és akadályozó (Málovics 2024a) tényezőkre, illetve az EKSZ potenciális társadalmi hatásaira (Málovics 2024b). Eredményeink alapján levonható a következtetés, hogy a földrajzi közelség és a közelség más formái az EKSZ vonatkozásában egymással szoros kapcsolatban állnak, illetve több olyan intézményi jellegű folyamat azonosítható, amelyek az egyetemek és a potenciális EKSZ-partnerek közti távolság növelésének irányába hatnak. Mindez újabb magyarázattal szolgál az EKSZ alacsony (hazai) elterjedtségére.

Tanulmányunkat az EKSZ és a tudásmegosztás viszonyának, illetve a közelség koncepciójának szakirodalmi tárgyalásával és értékelésével kezdjük. Ezután bemutatjuk kutatásunk módszertanát és eredményeit. Tanulmányunkat az eredményekre reflektáló diszkussziót követően következtetéseinkkel zárjuk.

Egyetemi közösségi szerepvállalás, tudásmegosztás¹

Az európai és észak-amerikai felsőoktatási intézmények jelentős részének történetileg az alapító által meghatározott feladata volt a helyi közösség szolgálata (Vallance 2016). Ez a feladat a második világháború utáni időkben veszített jelentőségéből. Az 1980-as évektől kezdve azonban a tudás társadalmi (nemzetgazdasági) felértékelődésének következtében átalakult a tudáselőállítás, és ezzel együtt az egyetemek társadalmi szerepe (Hazelkorn 2016a): a „tudástermelés a tudásért” ideáját (azaz azt a gondolatot, hogy a tudástermelés önmagában is hasznos, amennyiben az növekvő tudásmennyiséget eredményez) felváltotta az alkalmazható tudás iránti igény. A tudástermelés célja napjainkra a korábbi „igazságkérés” helyett jóval inkább a gazdasági, társadalmi, nemzeti „hasznosság”. Ez tarthatatlanná tette az egyetem mint „elefántcsonttorony” eszméjét és privilégiumát.

Az egyetemek társadalmi súlyának növekedésével az adófizetőktől kezdve a kormányzatot át a vállalkozásokig egyre több szereplő rendelkezik különböző elvárásokkal az egyetemek felé. Tulajdonképpen e folyamat eredménye az egyetemek és maga az EKSZ iránti sokféle (és sokszor divergáló) társadalmi elvárás, illetve az ehhez kapcsolódó lehetséges egyetemi szerepfelfogások sokszínűsége is.

Benneworth és munkatársai definíciója szerint az EKSZ lényege, hogy az egyetemek egyetemen kívüli szereplőkkel (érintettekkel) működnek együtt olyan módon, hogy az, ha eltérő módon is, de mindegyik félnek kölcsönösen hasznos, azaz gazdagítja az egyetemek fő tevékenységeit is (Benneworth et al. 2018). Az EKSZ így szorosan kapcsolódik a harmadik misszió (Laredo 2007) koncepciójához, ám lényegesen különbözik is attól. Mindkét koncepció (tevékenység-halmaz) az egyetemi aktorok egyenlő szereplőkkel való együttműködését hangsúlyozza. Ugyanakkor a harmadik misszió domináns értelmezése, vagy éppen a ‘versenyképesség’ és ‘gazdasági fejlődés’ fókuszú „negyedik generációs egyetem” (Lukovics, Zuti 2014, 2015) koncepciója egyértelműen az üzleti jellegű kapcsolatokra és tevékenységekre fókuszál (Gál, Ptaček 2011). Ezzel szemben az EKSZ közösségi partnerei hatalommal nem bíró, az egyetemi erőforrásokhoz egyébként hozzá nem férő, társadalmi problémák által érintett helyi közösségek és civil szervezetek. Ez nem más, mint az EKSZ társadalmi igazságosság alapján történő megközelítése (Hazelkorn 2016a), amely a közösségi szerepvállalást a társadalmi kirekesztés és igazságtalanság elleni küzdelemként, a társadalom marginalizált, periferizált csoportjainak képessé tételét támogató tevékenységként fogja fel, ugyanakkor felölelheti a globális felelősségvállalást, ezen belül a környezeti (fenntarthatósági) kezdeményezéseket is. E megközelítés összhangban áll a Quadruple Helix modellel is, amely az egyetemek, az üzleti szféra, a kormányzat és a civil társadalom szereplőinek együttműködését hangsúlyozza, s amelyben az EKSZ különösen a civil szféra és helyi közösségek bevonásán keresztül jelenik

meg a társadalmi innováció egyik kulcsterületeként (Carayannis, Campbell 2009). Ugyanakkor az EKSZ túlmutat a Quadruple Helix normatív keretén; míg a modell az együttműködést alapvetően harmonikus és kölcsönös érdekeken nyugvó viszonyként írja le, és ritkán problematizálja a hatalmi aszimmetriákat vagy az erőforrásokhoz való hozzáférés egyenlőtlenségeit, addig az EKSZ tudatosan reflektál ezekre (Himmelman 2001; Benneworth et al. 2018).

Az EKSZ által érintett egyetemi tevékenységcsoportokról (menedzsment, oktatás, kutatás stb.) és lehetséges konkrét tevékenységekről számos tipológia létezik. A legfrissebb és a többi csoportosítást maradéktalanul magába foglaló rendszerezés az EKSZ hét dimenzióját különíti el: (1) intézményi elköteleződés – partnerségi stratégia, gyakorlatok; (2) közösségi hozzáférés az egyetemi létesítményekhez; (3) tudáshoz való hozzáférés/kutatási eredmények disszeminációja; (4) közösségi elköteleződés az oktatásban és tanulásban; (5) közösségi elköteleződés a kutatásban; (6) diákok közösségi elköteleződése; (7) egyetemi alkalmazottak közösségi elköteleződése (Culum 2018). Ahogyan az a felsorolásból kitűnik, az EKSZ egy szerteágazó tevékenységcsoportot fedő gyűjtőfogalom, amely az egyetemi működés valamennyi aspektusát érintheti az egyetem szervezetétől és egyetemi létesítményektől kezdve a tudományos eredmények disszeminációján át a kutatási és oktatási tevékenységig, valamint a diákok és egyetemi alkalmazottak közösségi szerepvállalásáig.

Témánk szempontjából a fenti tevékenység-halmazból az EKSZ és a tudásmegosztás kapcsolata tekinthető kiemelten fontosnak, mert utóbbi központi szerepet játszik a közelség szakirodalmában, a közelséggel kapcsolatos elemzésekben.

Az EKSZ-ben központi szerepet játszik a tudásmegosztás, lévén, hogy az EKSZ – a hazai gyakorlatban is (Málovics 2024c) – gyakran kutatáson és oktatáson keresztüli kapcsolódás révén valósul meg. Az ilyen jellegű kapcsolódásokra, valamint ezekben a tudásmegosztás inherens jelenlétére példaként szolgálhat három olyan bevett nemzetközi (és az EKSZ halmazában Magyarországon is megtalálható (Málovics 2024c) megközelítés, amelyek az akadémiai és nem akadémiai szereplők közti kapcsolódásokat az oktatáson és kutatáson keresztül segítik elő.²

A *részvételi akciókutatás* (RAK) egy olyan társadalomkutatási folyamat, amely a részt vevő kutatók és érintettek folyamatos, rendszeres együttműködésén alapul a kutatási kérdések meghatározásától az eredmények publikálásáig, és amelynek lényegi eleme az akció: a folyamat eredményeire építve a résztvevők az érintettek javát szolgáló akciókat igyekeznek megvalósítani. Így a RAK célja többes (Bradbury-Huang 2010). Fontos (1) a folyamat során eltervezett akciók megvalósítása, a problematikusként azonosított helyzet megváltoztatása; (2) a megismeréssel kapcsolatos célok teljesülése, azaz egy strukturált társadalomkutatási folyamat létrehozása, illetve (3) az emancipatorikus cél: a résztvevők képességeiben bekövetkezett változás, azaz képesség tétel (*empowerment*). A RAK lényege szerint

- társadalomkutatási: szisztematikus, „tudományos igényű” megismerési folyamat;
- együttműködő: a részt vevő kutatók és érintettek folyamatos, rendszeres együttműködésén alapul a kutatási kérdések meghatározásától az eredmények publikálásáig;
- akcióközpontú: lényegi eleme az akció, a folyamat nem áll meg az elemzésnél és publikálásnál, hanem az eredményekre építve a résztvevők az érintettek javát szolgáló akciókat igyekeznek megvalósítani, amely akciók amellet, hogy a társadalmi változ(tat)ás eszközei, a tudás működőképességének tesztelésére, illetve annak új aspektusokból történő megvizsgálására szolgálnak (Bradbury-Huang 2010; Coghlan, Brydon-Miller 2014; Dick 2015; Bodorkós 2010).

A résztvevők közösen birtokolják a folyamat eredményeit, döntenek a publikációs formákról, lehetőségekről. Optimális esetben a kutató vs. „laikus” megkülönböztetés teljesen megszűnik, a „laikus” résztvevők is „teljes értékű” kutatóvá válnak, akár tudományos publikációk szerzőiként is, miközben a RAK a részt vevő kutatók számára más megközelíthetőséggel nemigen elérhető megértést biztosít adott jelenségről.

A *science shop* megközelítés lényege, hogy a jellemzően (de nem kizárólag) egyetemi egységek/szervezetek a társadalom tagjainak, aktív állampolgári csoportjainak, civil szervezeteknek és társadalmi vállalkozásoknak a kérdéseit csatornázzák be az egyetemi oktatásba és kutatásba (Matolay, Révész 2020). Ennek konkrét módja, hogy a közösségi partnerektől érkező kérdést oktatói szakmai vezetés/felügyelet mellett egyetemi hallgatók megpróbálják valamilyen társadalomkutatási folyamat alapján megválaszolni, leginkább (de nem kizárólag) egyetemi kurzusok keretei közt. A gyakorlatban az adott oktató preferenciáitól és a kurzus formájától függően egy ilyen folyamat többféle formát ölthet. A folyamat során az akadémiai és nem-akadémiai szereplők egymással folyamatos kapcsolatban vannak, tudásukat egymással megosztják, beleértve ebben a folyamat során (eredményeképpen) keletkező tudást is.

Végül, a *közösségi önkéntesség (service learning)* egy kreditértékű egyetemi kurzus, amelynek során a hallgatók közösségi szolgálati tevékenységet végeznek civil szervezeteknél, miközben az oktatók segítségével reflektálnak a valós élethelyzetekben szerzett tapasztalataikra és elmélyítik a közösségi szolgálat közben szerzett tudást. Mindeközben a civilszervezetk hozzáférnek az egyetemi hallgatók (és oktatók) munkaerejéhez és tudásához (Juhász, Málóvics, Bajmócy 2021).

A fenti példák rámutatnak arra, hogy az EKSZ lényege az egyetemnek (mint a viszonyrendszerben magasabb fokú társas hatalommal rendelkező felek), illetve a (hatalom-/hangnélküli) marginalizált közösségek és/vagy az őket 'képviselő' civil szervezetek demokratikus, egyenlőségelvű együttműködése, melynek célja társadalmi változás előidézése a társadalmi igazságosság/környezeti fenntarthatóság érdekében. A szereplők interakciónak eredménye pedig a részt vevő

szervezetek (egyetemek, civil szervezetek) és egyének (egyetemi oktatók/kutatók/alkalmazottak, hallgatók, civil szervezetek dolgozói és önkéntesei, marginalizált csoportok tagjai) kapcsolódása. E kapcsolódás által pedig az EKSZ egyik központi elemeként a folyamat során minden részt vevő szereplőt érintő tudástermelés és tudásmegosztás jön létre (Koekkoek, Ham, Kleinhans 2021; Málovics 2024b; Singh 2017).

A földrajzi és kapcsolati közelség jelentősége

A közelség több tudományterület közismert és alkalmazott fogalma (Torre, Gallaud 2022). Leggyakrabban fizikai értelemben, azaz földrajzi közelségként értelmezik, de a szakirodalom több évtizede megkülönbözteti a közelség más dimenzióit is (Kirat, Lung 1999; Torre, Gilly 2000). A földrajzi közelség a távolság fogalmából vezethető le, amely a két pont közötti legrövidebb utat, a közvetlen szomszédságot jelöli (Nemes-Nagy 2009). Gazdasági összefüggésben a földrajzi közelség jelentőségére Alfred Marshall mutatott rá (Capello 2015; Lengyel 2021), és napjainkra egyértelművé vált, hogy a gazdasági szereplők közötti együttműködéshez elengedhetetlen a ko-lokalizáció, mivel a közelség az egyik legfontosabb előfeltétele a tudás átadásának, és minél távolabb vannak egymástól a szereplők, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy a tudásmegosztás akadályokba ütközik (Boschma 2005).

Az 1990-es években a földrajzi közelség mellett egyre inkább előtérbe került a francia iskola tagjai (például André Torre és Jean-Pierre Gilly) által elemzett ún. szervezett (*organized*) közelség, illetve az evolúciós gazdaságföldrajzi irányzatot követő holland iskola (képviselői például Ron Boschma és Koen Frenken) által vizsgált kapcsolati (*relational*) közelség szerepe, amely befolyásolja a szervezetek és egyének közötti interakciók minőségét, a szinergiák kialakulását, valamint a tudás átadását. Mindkét iskola kiemeli a közelség nem-földrajzi dimenzióinak különböző jellemzőit, ugyanakkor egyetértenek abban, hogy a személyes találkozások és a hallgatólagos, rejtett tudás átadása szoros földrajzi közelséget igényel (Boschma 2005; Gallaud, Torre 2004). Emellett azonban az interakciók hatékonysága szempontjából elengedhetetlenek a közelség egyéb formái is (Torre, Rallet 2005).

A közelség típusait a máig leggyakrabban hivatkozott megközelítés mentén értelmezzük (Torre, Gallaud 2022), és a földrajzi közelségen túl, a kapcsolati közelség négy fő típusát különítjük el Boschma (2005) alapján, amelyek mind különböző módon járulnak hozzá az interakciók sikeréhez:

- a kognitív közelség (*cognitive proximity*) a hatékony tudásmegosztás alapfeltétele, a szereplők közös tudásbázisára, szakmai nyelvezetére utal;
- a szervezeti közelség (*organizational proximity*) a szereplők belső és külső formális és informális kapcsolataiból ered, és a szereplők hasonló szervezeti működési feltételeinek, szervezeti rutinjainak meglétére utal;

- a társadalmi közelség (*social proximity*) a társadalmi, mikro-szintű beágyazottságra utal, amely személyes kapcsolatokon, ismeretségen, bizalmon és informális interakciókon alapul;
- az intézményi közelség (*institutional proximity*) a makro-szintű formális (törvények, jogszabályok) és informális (normák, vallás, kulturális szokások) feltételek rendszerét foglalja magában.

A földrajzi és kapcsolati közelség egymást kiegészítve támogatja az együttműködéseket: míg a földrajzi közelség elősegíti a kezdeti interakciókat, a kapcsolati közelség a távolság ellenére is fenntartja az együttműködést. Az új ismeretek megértését és adaptálását a kognitív közelség teszi lehetővé, de elősegíti az együttműködést a szervezeti közelség is a kölcsönös megértés kialakulásával, a társadalmi közelség pedig a bizalom kiépülésével, az együttműködési hajlandóság növekedésével, amely kifejezetten fontos a hallgatólagos tudás áramlása során, akárcsak az intézményi közelség, amely a szereplők koordinációját és az interaktív tanulás „játékszabályait” adja.

Bár a közelségdimenziók együttes jelenléte hatékonyabbá teheti a tudásmegosztást és csökkentheti az erőforrás-ráfordításokat, gyenge vagy éppen túlzott mértékük bezáródáshoz (*lock-in*) és adaptációs nehézségekhez vezethet (Boschma 2005). A túl nagy kognitív különbségek akadályozzák a megértést, míg a túl nagy hasonlóság csökkenti az új tudás létrejöttének esélyét. A szervezeti közelség, ha túl erős, bezárhatja a szereplőket az ismert információs csatornába, ha pedig túl gyenge, a szereplők nem tudják kihasználni egymás eltérő erőforrásait. A társadalmi közelség növeli a bizalmat, de túlzott elköteleződés esetén zárt hálózatokat eredményezhet, míg a távolság bizalomhiányhoz vezet. Az intézményi feltételekhez való merev ragaszkodás akadályozhatja a résztvevőket abban, hogy egy új lehetőséget észrevegyenek, míg a túl laza intézményi közelség gyenge együttműködést és alacsony kohéziót eredményezhet.

Összességében kijelenthető, hogy elméletben a közelség különböző dimenziói alapvető szerepet játszanak az EKSZ sikerében, hiszen lehetővé teszik (illetve hiányuk korlátozza) a különböző társadalmi szereplők közötti tudásmegosztást, együttműködést és bizalomépítést.

Módszertan

Kutatási kérdésünk megválaszolásához félig strukturált online egyéni interjúkat készítettünk olyan hazai szereplőkkel, akik akadémiai szemlélettel (oktatási és/vagy kutatási elemeket is magában foglaló módon) dolgoznak együtt nem-akadémiai érintettekkel (civil szervezetekkel, közösségekkel), a társadalmi igazságosság és fenntarthatóság céljai érdekében.

Mivel az EKSZ-jellegű együttműködéseknek nem a formális akadémiai szféra a kizárólagos terepe – lásd például a nem-egyetemi science shop-ok példáját

(Steinhaus 2014) – így nem pusztán az akadémiai szféra részeként megjelenő együttműködések vizsgáltuk, hanem olyan, civil jellegű kezdeményezéseket is, amelyek az EKSZ elvei mentén működnek. Ilyen szervezetek például a Környezeti Társadalomkutatók (Environmental Social Science Research Group, <https://www.essrg.hu/hu/>), a Periféria Közpolitikai és Kutatóközpont (<https://www.periferiakozpont.hu/>), a Közélet Iskolája (<https://kozeletiskolaja.hu/>) vagy a Városkutatás Kft. (<https://mri.hu/>), amelyek egyes kutató aktivistái tudományos publikációs tevékenysége akadémiai mércével nézve is kiemelkedő.

Az interjúalanyokat hólabda-módszerrel értük el. A mintába került szereplők zöme határátlépést facilitáló aktornak (*boundary spanner*) tekinthető: olyan szereplőnek, aki mediátorként működve kapcsolatot és kooperációt épít valamilyen (felsőoktatási) intézmény és annak környezete között, és ezáltal járul hozzá az EKSZ terjedéséhez (Weerts, Sandmann 2010).

Összesen 38 interjút készítettünk 42 személlyel (két interjún két-két fő, egyen pedig három fő vett részt) 2023 áprilisa és 2024 februárja közt. A mintába került szereplők intézményi és szakmai háttere igen különböző: „segítő szakmák” (fogyatékoságtudomány, szociális munka) kapcsán oktató és kutató emberek ugyanúgy a mintába kerültek, mint építészmérnöki vagy közgazdaságtudományi, pedagógus- vagy művészeti képzésben részt vevő (oktató/kutató) szereplők.

Az online interjúkról készült szó szerinti leiratokat Nvivo szoftver segítségével elemeztük, a szövegből kiemelkedő (*in vivo*) kódokat rendeztük kategóriákba (így az elemzés dimenziói induktív módon, az adatokból emelkedtek ki). Az egyik markáns (a szövegből kiemelkedő kódok alapján létrejövő) kategória, amely az elemzés során kirajzolódott, szignifikáns hasonlóságot mutat a közelség szakirodalmi fogalmával, dimenzióival. Az alábbiakban tehát e kategória elemzése alapján reflektálunk az EKSZ és a közelség kapcsolatára. Az empirikus kutatás során azonosított jelenségeket az eredmények bemutatása során interjúalanyainktól származó anonimizált idézetekkel szemléltetjük.

Eredmények

Jelen alfejezetben a kutatás empirikus eredményeit mutatjuk be, kutatási kérdésünknek megfelelően az EKSZ és a közelség viszonyára fókuszálva, a közelség szakirodalmi részben bemutatott elméleti dimenziói mentén.

A földrajzi és kapcsolati közelség hatása az EKSZ-re

Több interjúalany is kifejezte, hogy a földrajzi közelség (távolság) alapvetően befolyásolja az együttműködési lehetőségeket. Lévéen a bizalom és az ezt megalapozó személyes kapcsolatok, azaz a társadalmi közelség kiemelkedően fontos az EKSZ-együttműködések szempontjából, a rendszeres személyes kapcsolódás is

fontos, ezt pedig a földrajzi távolság komoly mértékben megnehezíti, mert egymás elérése az EKSZ szereplők számára idő- és energiaigényesebb.

„És igen, ez is szerintem egyébként egy nehézség (...) hogy nem csak olyan embereket nem érünk el, akik még nem az önérvényesítésnek azon a szintjén vannak, hogy tudnak erről beszélni, hanem például olyan hátrányos helyzetű csoportokat, akik szintén érintettek a fogyatékoságban, mondjuk cigány emberek, akik vidéken élnek és szegény körülmények között, őket nem éri el ez a módszertan... ez nem szándékos, csak a jelenlegi erőforrásokat figyelembe véve inkább Budapesten tudunk dolgozni.” (Egyetemi oktató/kutató, nő, fogyatékoságtudomány, Budapest)

A fentiek következtében a földrajzi távolság az EKSZ-kapcsolatok fenntartását is megnehezíti (például a projektidőszak vége után). Ezzel szemben például civil szervezetek esetében egy-egy speciális hely kialakítása, azaz az ilyen értelemben is megjelenő földrajzi közelség az egyébként is szervezeti közelséggel jellemezhető szervezetek közt akár az EKSZ értékeivel összhangban működő ökoszisztéma kialakulásához vezet.

„(...) egy ilyen projekt, az mondjuk három év... És akkor utána mi van? Tehát ez a phasing out dolog, ez is lehet nagyon problémás, és akkor, ha másik projekted van, akkor már nem feltétlenül fogsz tudni, meg főleg, ha messze van az egész... akkor nem tudod folytatni azt az intenzív együttlétet, meg segítséget (...). És ez problémás.” (Kutatóintézeti kutató, férfi, területfejlesztés, Budapest és vidék)

A földrajzi távolság olyan módon is befolyásolja az EKSZ-t, hogy a térben távolabbi jelenségek (élethelyzetek, problémák) vonatkozásában nem rendelkezünk információval, azaz a nagy földrajzi távolság a kognitív közelség (tudás/érteni képesség) ellenében hat. Ezért sokaknak nincs is igényünk például a perifériákon élők problémáinak megoldására.

„Ugyanis a magyar átlag, és én beleértem az etnikai hovatartozástól függetlenül mindenkit, egész egyszerűen nem rendelkezik információkkal azokról a folyamatokról, amelyek lezajlanak a perifériákon. Ez ma már az ország népességének a harminc százalékát érinti. Tehát ez a pauperizált, mélyszegénységben élő, munkanélküli, célok nélküli, deprivált népesség, és az itt megszületett gyerekek gyakorlatilag esélytelenné válnak.” (Egyetemi oktató/kutató és EKSZ-jellegű tevékenységeikért felelős szervezeti egység vezetője, férfi, antropológus, vidéki nagyváros)

Mindemellett előfordulhatnak olyan intézményi berendezkedések is, amikor adott csoporttal/jelenséggel való találkozás a földrajzi közelség megléte mellett sem jön létre, azaz ilyen értelemben az elkülönülés, és az ebből fakadó kognitív távolság térben többléptékű (országos, helyi stb.)

„(...) itt vonallal választják el az iskolaudvart, tehát külön bejárata van néhány iskolának a nem cigány gyerekeknek, van olyan iskola, ahol ... a beiskolázási nyílt napon a pincében vannak lent a cigány gyerekek kreatív foglalkozáson, ... hogy ne találkozzanak a cigány és a nem cigány gyerekek, más a csengetési rendjük. Máskor van vége az iskolának, a szülők se találkoznak a cigány szülőkkel, a nem cigány szülők, mert nem ugyanakkor van vége az iskolának... belvárosi iskolákról van szó. Tehát nem egy periférián lévő kistelepülés iskolájáról.” (Volt egyetemi oktató/kutató, jelenleg EKSZ-jellegű tevékenységekért felelős szervezeti egység vezetője, nő, vidéki nagyváros)

Ezekben az esetekben a földrajzi és az ez által is okozott intézményi és társadalmi távolság, valamint az ezek eredményeképpen is létrejövő kognitív távolság azt eredményezi, hogy az egyetem elérhetetlen és érthetetlen világ az ilyen körülmények közt élők/felnövők számára.

Földrajzi és kapcsolati közelség és az EKSZ gyakorlata

Az EKSZ azon jellemzője, hogy az földrajzi közelséget és kapcsolódást hoz létre eredendően gyakran nagy kapcsolati (intézményi, kognitív, társadalmi) távolsággal jellemezhető társadalmi szereplők közt, komoly megtapasztalási és tanulási lehetőséget jelent. A legtöbb szereplő szerint az EKSZ során létrejövő kapcsolati közelség hatalmas tanulási potenciált jelent, sőt, az EKSZ társadalmi igazságossági pillére kapcsán igazából ebben van a tanulási potenciál.

„...ahogy ott éltünk a településen, érzékeltük azokat a napi problémákat, amivel ők küzdenek, hogy nincsen buszárat, nincsen bolt, de sorolhatnám ezeket a dolgokat. És ez azért nagyon érdekes, mert mondjuk azok a hallgatók, akik ott töltötték időt, mostanra már felnőtt építészek, adott esetben lehet, hogy olyan helyen dolgoznak, ahol gondolkodnak ilyen kérdésekről, befolyásuk lesz ezekre az ügyekre, rendelkeznek ilyen valódi tapasztalatokkal.” (Egyetemi oktató/kutató, férfi, építészet, Budapest)

Ugyanakkor nem csak tanulási potenciál, de a legkülönbözőbb kihívások forrása is a földrajzi és kapcsolati (szervezeti, intézményi, társadalmi, kognitív) távolság. Ennek oka, hogy az EKSZ-szereplők megélt világa (az akadémiai világ, illetve a marginalizáltak világa) tulajdonképpen külön világokat alkotnak (részle-

tesebben lásd alább), amelyek különböző élettapasztalatokon, működési módokon alapulnak, amelyek befolyásolják a problémaérzékelést, a hasznos és jó tudásról alkotott képet, a használt és értett nyelvezeteket is, csakúgy, mint a hatékony EKSZ megvalósítását.

A kapcsolati közelség vonatkozásában segítheti az EKSZ-t, ha a kapcsolati közelség és távolság a folyamatban együttesen, egymás mellett jelen van, például egy hídképző szereplő bevonása révén. „(...) mi mindig dolgozunk egy hídszereplővel a helyi közösség kapcsán. Mi soha nem dolgozunk közvetben a helyi közösséggel, mármint ez nem igaz, csináltuk, csináltuk, nem működött, megtanultuk, és azóta nem csináljuk, mert csúnya kudarcba fulladt.” (Egyetemi oktató/kutató és EKSZ-jellegű tevékenységekért felelős szervezeti egység munkatársa, nő, művészeti (dizájn) képzés, Budapest)

Kapcsolati (és földrajzi) távolság esetén különösen fontos a közvetlen részvétel elvének alkalmazása a társadalmi közelség hiánya miatt, azaz, ha sikeres fejlesztési projektet szeretnénk, nem elég a közösség „képviselőivel” dolgozni. Ebből eredően az EKSZ-nak (vagy más részvételi megközelítéseknek) kiemelt szerepe lehet az ilyen fejlesztések során. Ez előfeltétele a kognitív közelség kialakulásának. „Tudom mondani például az első projektünket, ami... azért volt egy hatalmas hasalás, mert ott a hídszereplő beágyazottságával voltak kihívások, és éppen ezért mi is már teljesen másképp éreztünk a közösséghez.” (Egyetemi oktató/kutató, nő, művészeti (design) képzés, Budapest)

A nagyon szoros kognitív közelség (mint cél- és érték-közösség) kivételesen akár térbeli távolság esetén is nagyon jó lehetőséget ad a hálózatosodásra, növekedésre. „És például az, hogy elkezdünk egy ilyen hálózatot öt éve öt közösséggel, és most van benne hétszer annyi, az szerintem egy olyan dolog, amire azt mondom, hogy ez... boldogsággal tölt el.” (Egyetemi oktató/kutató, férfi, fenntarthatóság, Budapest és vidék)

Egyetemek, EKSZ-partnerek, földrajzi és kapcsolati távolság – strukturális vonatkozások

Végül érdemes részletezni azt a fentebb már említett jelenséget, hogy az akadémiai, illetve EKSZ-partner szférák számos működésmódbeli különbséggel (magas szervezeti, intézményi távolsággal) jellemezhetők, az akadémiai térnek számos olyan jellemzője van, amelyek ezért nem segítik a kapcsolódást. Ilyenek az eltérő intézményi érdekek, érdeklődések (például az akadémiai szférára jellemző publikációs, anyagi, hatékonysági, növekedési célok/elvárások és ezekhez képest a társadalmi változások időtávja), a tanulásról alkotott eltérő kép, illetve a jó minőségű tudástermelésről (módszertani szigorrról) alkotott akadémiai kép.

„Tehát én ezt láttam a saját egyetemem szintjén, hogy ez nem érdeke (...) Eleve egy tömegtermelésre akar átállni az egyetem. Tehát, hogy hallgatóknak ilyen jellegű, ilyen elmélyült, szinte már kutatói minőségű működése az egyetemi évek alatt, ez se szempont. Tehát, hogy legyen

minél nagyobb létszám. Az egyetemi kommunikációban is ez látszik, hogy a mérőszám, a jelentkezők száma, a végzett hallgatók száma, kiket tudunk behívni előadókat, az milyen tömegeket szólít meg.” (Egyetemi oktató/kutató, férfi, művészeti (dizájn) képzés, Budapest)

Az egyetemek mint szervezetek ezen intézményi jellemzők következtében sok interjúalany szerint nem alkalmasak arra (nem érdekeltek abban), hogy érdemi mértékben/szervezeti szinten részt vegyenek EKSZ-jellegű folyamatokban; intézményi értelemben az egyetemek mint szervezetek és az EKSZ mint koncepció és gyakorlati tevékenység kifejezetten távol állnak egymástól.

„Viszont azt nem tudom, hogy hogyan lehet érdekeltté tenni az egyetemet abban, hogy ilyen kezdeményezések mellé álljon, hiszen jellemzően a civil szférából pénz nem érkezik.” (Egyetemi oktató/kutató, férfi, pedagógusképzés, vidéki nagyváros)

„Tehát ez a slow science, hogy akkor tényleg megérleljük, haladunk. Ez ugye ebbe a nagyon felgyorsított világba nem fér bele. Itt is egy ilyen speedy science kell, mint ahogy az egész világ ilyen, nagyon gyorsan, versenyezve, minél előbb, rövid távon eredményeket felmutatva, új gyógyszer, új társadalmi megoldás, új tudás. Pillanatok alatt. És add el magad, hogy ezt te jól csinálod. Tehát erről szól ma az egész tudomány, és hát ez szerintem, ez ugye, legalábbis a filozófiai mélységű elmélyülést, az teljesen kiöli a tudományból (...) Ez a fajta jelen intézményrendszer, ez hogyha komolyan akarná a társadalmi hatásokat is beépíteni, akkor le kéne lassulnia, meg időben szét kéne húzni a finanszírozást.” (Volt egyetemi oktató/kutató, jelenleg egy elsősorban EKSZ-jellegű kutatásokat folytató kutatócég vezetője-munkatársa, férfi, fenntarthatósági kutatások, Budapest)

Diszkusszió

Mit is mondhatunk az EKSZ és a közelség viszonyáról? Eredményeikre jelen fejezetben kutatási kérdéseink mentén reflektálunk, nevezetesen: (1) Milyen hatással van a közelség (hiánya) az EKSZ-i folyamatokra? (2) Hogyan hat az EKSZ a résztvevők közti közelségre?

A közelség (hiányának) hatása az EKSZ-folyamatokra

A földrajzi közelség alapvetően befolyásolja az EKSZ-folyamatokat. A földrajzi közelség elősegíti a személyes találkozásokat, a hálózatosodást, a társadalmi és kog-

nitív közelség együttes jelenlétében, amelyek alapvetők a bizalom kiépítésében és az együttműködések megerősítésében. A hatásos EKSZ-jellegű folyamatok működéséhez ugyanis kulcsfontosságú a szereplők közti mély bizalom megléte (Málóvics 2024b), aminek előfeltétele a rendszeres, folytatólagos személyes kapcsolódás.

A földrajzi távolság ezzel szemben megnehezíti a folyamatos és rendszeres személyes találkozásokat, mind a kezdeti szakaszban, mind hosszabb távon. Ehhez adódik a nyelvezet, a tapasztalatok és a problémák érzékelésében megmutatózó kognitív közelség hiánya, valamint a társadalmi távolság, amelyek mindegyike akadályozza a hatékony kommunikációt és együttműködést. A hosszabb táv kapcsán fontos hangsúlyozni, hogy az EKSZ leginkább olyan folyamatokat (társadalmi/környezeti problémákat) igyekszik befolyásolni, amelyek kifejezetten hosszú (akár több évtizedes) időtávúak. Ehhez képest napjainkban az élet számos területére jellemző, az akadémiai szféra, de még a részvételi fejlesztés (*participatory development*) gyakorlata által is elsajátított projektcentrikus gondolkodás időtávja ennél lényegesen rövidebb (Cooke, Kothari 2001). Márpedig az EKSZ esetében a kapcsolódás anyagi értelemben vett alapját (akár a résztvevők anyagi érdekeltsége, akár az EKSZ-folyamatok eszközigénye tekintetében) gyakran elsősorban projektek jelentik. A projektek (finanszírozás) kifizetésével viszont a földrajzi térben egymástól távol élő/dolgozó résztvevőknek immár sokkal kevesebb lehetősége lesz együttműködni (találkozni), míg a saját lokalitásukban (településükön) ez sokkal könnyebben megoldható. A projektek kifizetésével a földrajzilag távol élő szereplők közötti együttműködés gyakran meg is szakad. (Nagy földrajzi távolság mellett is találunk példát hosszabb távon működő EKSZ-jellegű kapcsolódásokra, ám ez ritka.)

A földrajzi közelség hiánya azáltal is befolyásolja az EKSZ terjedését, hogy a többség számára a periférián élők helyzete, problémái láthatatlanok, márpedig az EKSZ jellemzően az utóbbi csoportokra fókuszál, az ő problémáik megoldását célozza. Ugyanakkor hazánkban a „periféria” sokszor nem csak társadalmi és gyakran kognitív különbséget, hanem erőteljes térbeli elkülönülést is jelent, legyen szó akár az etnikai és anyagi helyzet vonatkozásában bekövetkező periferizálódásról (Koós 2015), vagy fogyatékkal éléssel (Fabula 2010; Nagy et al. 2015). Azaz a földrajzi távolság nyilvánvalóan hozzájárul a társadalmi és kognitív közelség csökkenéséhez, így a marginalizáltak problémái megértésének és az azok iránti többségi érdeklődés hiányához. Mindez persze nem jelenti azt, hogy a társadalmi és kognitív közelség hiányának egyedüli oka a földrajzi távolság. Kis földrajzi távolság mellett is bekövetkezhet térbeli elkülönülés, amely az egymáshoz való kapcsolódás és így a társadalmi és kognitív közelség hiányát eredményezheti. Példa lehet erre a – leginkább a mélyszegény roma népességet érintő – lakóhelyi szegregáció (Szoboszlai 2004), de hazánkban sok szempontból korlátozva vannak térhasználatukban, társas kapcsolataikban és „többség” általi láthatóságukban a fogyatékkal élők különböző csoportjai (Fabula 2010; Nagy et al. 2015). Mi több, interjúink alapján az látszik, hogy az akadémiai oktatás és kutatás világa (működése) még azok

előtt is zárt (társadalmi és kognitív értelemben távoli), akinek akár felsőoktatási hallgatóként lehetőségük volt megtapasztalni az akadémiai közeget.

Mindez ráadásul hazánkban intézményileg befolyásolt, hiszen mind egyes vonatkozó térbeli folyamatok – dzsentrifikáció, kirekesztés/kiszorítás (Tagai 2021; Timár 2019) –, mind a hazánkra a bizonyos periferizált társadalmi csoportokat érintő xenofóbia (Kende, Krekó 2020) államilag is gerjesztett folyamatok. Erre szemléletes példa a 'bosszúpolitika' (Udvarhelyi 2014) hazánk 'illiberális átalakulásával' (Grzebalska, Pető 2020) létrejövő jelensége: a magyar kormány rendre valamilyen külső és/vagy belső 'ellenséget' tesz felelőssé (hibáztat) Magyarország nehézségeiért, s ezáltal stigmatizál is. Az ilyen 'ellenségek' jellemzően egyben jellemzően lehetséges EKSZ-partnerek is: a 'külföldi ügynökök' bélyegzett civil-szervezetek (Gerő et al. 2023), hajléktalan embertársaink (Udvarhelyi 2014), menedékkérők (Kallius, Monterescu, Rajaram 2016); roma emberek (Bartha, Boda, Szikra 2020) vagy az LMBTQ-közösség tagjai (Sipos, Bagyura 2024). E tipikus EKSZ-partnerek (civil szervezetek, marginalizált közösségek) állami szintről érkező stigmatizálása azt jelenti, hogy maga az (egyetemeket fenntartó/finanszírozó, s elvárásaival azok tevékenységét befolyásoló) állam teremt (de legalábbis felerősít) olyan intézményi feltételeket (támogat normákat, hoz létre szabályokat), amelyek fokozzák az 'érdemes többség' és 'érdemtelen' (Gans 1994) kisebbség(ek) közti elkülönítést, amely játékszabályokra az érintettek nem, vagy csak nehezen tudnak hatni. Mindez pedig nem más, mint a (z EKSZ-ben érdekelt és érintett) társadalmi szereplők közti társadalmi és kognitív távolság intézményi szintről érkező erősítése. Az EKSZ-folyamatok eredményességét az intézményi feltételek tehát jelentősen korlátozhatják.

Az egyetemi működést továbbá napjainkra nagyban meghatározza a *transznacionális akadémiai kapitalizmus* terjedése/dominánssá válása is (Calhoun 2006; Hazelkorn 2016a,b; Shek, Yuen-Tsang, Ng 2017; Vallance 2016). Ennek lényege, hogy az egyetemek mint „közintézmények” fő feladatává a munkaerőpiac számára megfelelő munkaerő kibocsátása válik, végbemegy az egyetemek elvállalatosítása, piacosítása, kommercializálása, privatizálása, hiszen az egyetemi működéshez egyre nagyobb arányú sajátbevétel-generálási kényszer társul, az egyetemek teljesítményét pedig egyre inkább nemzetközi szervezetek által meghatározott kvantitatív hatékonysági indikátorokkal mérik, amelyek közül kiemelkednek a nagy nemzetközi (globális) egyetemi rangsorok. Így az egyetemek irányítása menedzseri-adminisztratív irányba tolódik el, és a fókusz a vállalati/piaci/menedzseri jellegű teljesítmény (például költséghatékonyság, ipari, vállalati kapcsolatok) felé fordul.

Ahogy az akadémia és vállalati szféra normái összekapcsolódnak, úgy nő a két szféra közötti intézményi közelség, ami hosszú távon az egyetem alapvető működését alakítja át. Mindez egyben az akadémiai és civil szféra közötti intézményi távolság növekedését eredményezi, amelyet tovább növelnek a hazai akadémiai szféra bizonyos jellemzői, legyen szó az eltérő intézményi érdekekről, érdeklődésekről, a

jó minőségű tudás és tanulás kritériumairól, a hatékonyságot, illetve hatásos-ságot meghatározó kritériumokról, valamint a hatékony és hatásos működéshez szükséges időtávról (Málóvics 2024a). A legtriviálisabb példával élve: az egyetemi alapfunkciók, azaz mind az oktatás (piacképes tudás biztosítása), mind a kutatás (magas presztízsű publikációk készítése) kapcsán homlokegyenest más értékek fontosak az egyetemek, mint a civil szféra szervezetei számára (társadalmi problémák megoldása/jobbra tenni a társadalmat cselekvés által). Ezen intézményi jellemzők átalakulását tovább nehezíti az egyetem és a civil szervezetek közötti gyenge szervezeti közelség.

Minden fentebb vázolt különbség (távolság) ellenére az civil szervezetek kapcsolati értelemben sokkal közelebb vannak az akadémiai szférához, mint az EKSZ érintettjei (célcsoportjai). *Az egyetemek és civil szervezetek között sokkal magasabb fokú a kognitív, szervezeti, intézményi és társadalmi közelség, mint az egyetemek és az EKSZ célcsoportjai között.* Ennek oka, hogy a civil szervezetek vezetői/munkatársai gyakran felsőfokú végzettséggel rendelkező, középosztálybeli emberek, akik az egyetemi EKSZ-szereplőkhöz (jellemzően oktatók, kutatók) hasonló „középosztálybeli” normákat követnek, egymással könnyen kapcsolatba kerülhetnek, tudásbázisuk, az általuk használt nyelvezet is mutat hasonlóságokat. E feltételek a marginalizált csoportok és az egyetemi EKSZ-szereplők között sokkal kevésbé állnak fent. Nem csoda, hogy számos EKSZ-folyamatban az egyetemi szereplők nem az EKSZ érintettjeivel állnak közvetlen kapcsolatban, hanem az e viszonyrendszerben mediátorként működő civil szervezetekkel, így csökkentve az egyetemi szereplők és az érintett közösségek között eredendően fennálló kapcsolati távolságot, ami által a részvétel képviseleten keresztül valósul meg [ennek kihívásairól lásd például Dempsey (2010)]. A civil szervezetek közreműködése így csökkenti az EKSZ célcsoportjai esetében fennálló bezáródás (*lock-in*) veszélyét, amely az érintettek berögzült rutinokhoz, szokásokhoz való ragaszkodásából fakad.

Az EKSZ hatása a résztvevők közti közelségre

Az egyetemek és a marginalizált közösségek között tehát magas fokú a kapcsolati (szervezeti, intézményi, társadalmi, kognitív) és gyakran a földrajzi távolság. Nem túlzás, ha kijelentjük, hogy az EKSZ-szereplők megélt világa (az akadémiai világ, illetve a marginalizáltak világa) tulajdonképpen külön világok. E világok különböző élethelyzeteken, működési módokon alapulnak, amelyek befolyásolják a problémaérzékelést, a hasznos és jó tudásról alkotott képet, használt és értett nyelvezeteket. Az interjúalanyok szerint ugyanakkor éppen az *eredményezi az EKSZ-ben megjelenő hatalmas tanulási potenciált, hogy korábban elkülönült társadalmi csoportok interakcióba lépnek egymással* (Málóvics 2024b).

Ennek oka az EKSZ céljában (értelmében) rejlik, abban, hogy e tevékenység társadalmi (és környezeti) problémák megoldásához akar hozzájárulni. Az akadémiai szférát és szervezeteket és jellemzően középosztálybeli munka-

vállalóikat olyan helyzetekben vonja be megoldáskeresésbe és cselekvésbe, amelyekről azoknak a kapcsolati (és gyakran földrajzi) távolság következtében jellemzően semmiféle közvetlen (működőképes, a társadalmi változást elősegíteni képes) tapasztalatuk nincsen. Ráadásul *e közvetlen tapasztalat és működőképes (változtatni képes) tudás megszerzése a kapcsolati (és gyakran földrajzi) távolság miatt nem egyszerű*. A zárt, elnyomott közösségek tényleges valóságát feltárni kívánó hagyományos, egyszeri adatfelvételen alapuló technikák számos korláttal jellemezhetők (Alshenqeeti 2014; Potter, Hepburn 2005). Az érdemi megoldások keresését támogató tapasztalatszerzés legjobb módját így az EKSZ-jellegű (partneri, hosszabb távon együttműködő, cselekvő, sokszor strukturált megismerési elemet is tartalmazó) folyamatok képviselik.

Az EKSZ-folyamatokban potenciálisan létrejövő érvényes/működőképes tudás/tanulás ráadásul nem válik az akadémiai kutatók kizárólagos tulajdonává (privilegiumává), hiszen az EKSZ-folyamatok során minden érintett tanuló (Singh 2017), azaz a kutató mellett a részt vevő hallgató, civil szervezet, illetve közösség(i tag) is.

Mindez nem jelenti azt, hogy az EKSZ-folyamatok nem járnak tudásteremtési szempontból kihívásokkal. A kialakuló szoros személyes kapcsolatok és érzelmi elköteleződés (a létrejövő társadalmi közelség) következtében e folyamatok alapvető kihívása, hogy a kutató képes legyen a mély, de túlzásoktól mentes érzelmi elkötelezettség, azaz a társadalmi közelség fenntartása mellett a kritikai (ön)reflexióra, azaz arra, hogy saját tapasztalataitól is egy lépés távolságot tartson (Levin 2012).

Összegzés

Tanulmányunkban a szakirodalmi hiányból kiindulva az EKSZ és a közelség viszonyát vizsgáltuk. Kvalitatív, félig strukturált egyéni interjúkon alapuló primer kutatásunk eredményei alapján kijelenthető, hogy az EKSZ és a közelség viszonya több szempontból is meghatározza az EKSZ működését, eredményességét, hatásait.

A földrajzi közelség elősegíti a személyes találkozásokat, a hálózatosodást és a bizalom kiépítését, ami elengedhetetlen a hosszú távú együttműködésekhez. Ennek hiánya akadályozza az EKSZ folyamatait, mivel a távolság csökkenti a rendszeres kapcsolattartás lehetőségét és erősíti a társadalmi, valamint kognitív távolságot. A digitalizáció társadalmi térnyerésének ellenére eredményeink azt mutatják, hogy vannak olyan társadalmi csoportok és együttműködési típusok, amelyekben a 'távolság halála' (Lengyel 2021) nem következik be.

A földrajzi elkülönülés különösen a periférián élők problémáinak láthatatlanságához járul hozzá, ami az EKSZ eredményességét is befolyásolja. Ugyanakkor az EKSZ szereplői közti magas kapcsolati és kognitív távolság akkor is jelen lehet, ha egyébként köztük földrajzi közelség áll fenn; ennek jellemző esete a települési

szegregáció vagy a fogyatékkal élő emberek lokális szinten is megvalósuló im-mobilitása (lényegében szegregációja).

A közelség és az EKSZ kölcsönhatása intézményi és szervezeti szinten is megmutatkozik. Az egyetemek és a civil szervezetek között fennálló célkülönbségek és hatalmi aszimmetria akadályozhatják a valódi együttműködést. Az intézményi és szervezeti közelség mégis sokkal inkább fennáll az akadémiai szféra és a civil szervezetek, mint az akadémiai szféra és a periferizált közösségek között, utóbbi kettő ténylegesen két külön világnak tekinthető. Mivel az EKSZ-nek sokszor ilyen feltételek közt kell(ene) megvalósulnia, nem csoda, hogy mediátorként gyakran jelennek meg civil szervezetek az EKSZ-folyamatokban mint a periferizált közösségek 'képviselői'.

Az EKSZ egyik sajátossága tehát, hogy gyakran olyan partnereket von be, akik között az egyes közelségdimenziók gyengék vagy hiányoznak. Ezért az EKSZ nemcsak a közelség meglétére, hanem annak tudatos fejlesztésére is épül, tehát nem csupán alkalmazkodik a meglévő közelségviszonyokhoz, hanem aktívan alakítja az azokat, és éppen ez adja társadalmi innovációs potenciáljának egyik lényegi vonását.

Az akadémiai szféra piacosodása, a transznacionális akadémiai kapitalizmus előretörése a hazai egyetemek esetében tetten érhető, bizonyos nemzetközi standardoknak (tanúsítványoknak) való megfelelési kényszer (fétis) következtében megnyit bizonyos teret az EKSZ-nek (Málóvics, Wahyuni 2024), ugyanakkor strukturális szinten tovább növeli az egyetemek és a civil szféra (illetve periferizált csoportok) közötti intézményi, kapcsolati és kognitív távolságot.

Mindezek következtében az EKSZ hazánkban meglehetősen kevésbé elterjedt. Mind jelen tanulmányban bemutatott eredmények, mind a tanulmány szerzőinek korábbi kutatásai alapján nyilvánvaló ugyanakkor, hogy az EKSZ terjedését számos, az akadémiai és más társadalmi szférák (civil szervezetek, marginalizált csoportok) közti közelséget (is) szolgáló intézkedés támogathatná.

A szakpolitika részéről ilyen lehetne a kutatási pályázatok esetében a kifejezetten a marginalizált/periferizált/fenntarthatóság érdekében dolgozó csoportokkal való együttműködés, valamint az őket/e kérdéseket érintő problémákat illetően a társadalmi hatás pályázati sikerkritériummá tétele. Az EKSZ követelményeinek felülről való 'oktrojálása' az akadémiai szereplőkre azonban ellentmondásos eredményekre vezethet, kiüresítheti az EKSZ-t: azt eredményezheti, hogy a *top-down* módon érkező kritériumok teljesítése ('kipipálása') öncéllá válik, miközben az EKSZ valós hatása elmarad (Wahyuni, Málóvics 2023). Ezért az EKSZ céljainak érdemi megvalósulását hatékonyabban támogató megoldás lehet egy olyan (akár országos szintű) EKSZ-alap létrehozása, amelyre a felsőoktatási intézmények, vagy még inkább ezeken belüli szakmai közösségek (tanszékek, kutatócsoportok) pályázhatnak például a jelen tanulmányban is bemutatott, nemzetközileg is bevett EKSZ-eszközök/módszertanok (például science shop, service learning, részvételi akciókutatás) megvalósítására.

Az EKSZ-ben érdekelt (az EKSZ értékei mentén az akadémiai szférában dolgozni kívánó) egyetemi munkavállalók részéről a cél annak feltárása lehet, hogy az EKSZ miként járulhat hozzá a (tanulmányban is bemutatott, nemzetközi akadémiai kapitalizmusban kiemelkedő fontossággal bíró) egyetemi rangsorokban való sikeres szerepléshez. Különös tekintettel arra, hogy e szempontok egyre inkább megjelennek akár egyes nagy egyetemi rangsorok,³ akár nemzetközi akkreditációk⁴ részeként. Márpedig az intézményi teljesítményhez/kiválósághoz való hozzájárulás a hazai EKSZ-műhelyek tapasztalatai szerint fontos tényező az EKSZ intézményi (gyetemi) szintű legitimálásában, éppen úgy, mint amikor az EKSZ értékei mentén dolgozó kutatóknak sikerül intézményi viszonylatban kiemelkedő publikációs teljesítményt elérniük (Wahyuni et al. 2024).

Amennyiben az egyetemek érdekeltté válnak az EKSZ intézményesítésében (akár a fenti bekezdésekben vázolt okok valamelyikének/összességének eredményeképpen), akkor az EKSZ-t támogató kulcsfontosságú intézkedésnek tűnik az EKSZ intézményi szintű anyagi és infrastrukturális támogatása. Ennek hiányában ugyanis az EKSZ eseti és sporadikus maradhat, azaz nem lesz folyamatos és hosszú távú (fenntartható) (Wahyuni, Málovics, Gébert 2023). E folyamatban is kiemelkedő fontosságú lehet egy egyetemi EKSZ-tér létrehozása (akár nyilvános előadásokkal, közös kulturális eseményekkel, EKSZ-projektek inkubációjával). Végül, amennyiben az egyetemek nem akarnak „bezáródni” EKSZ-tevékenységükkel a saját közvetlen környezetükbe, úgy fontossá válik a földrajzi távolságot áthidaló, kifejezetten az együttműködő partnerek igényeihez alkalmazkodó digitális megoldások keresése, alkalmazása.

Végezetül fontos hangsúlyoznunk, hogy kutatásunk tanulságai szerint a hazai akadémiai szféra jelenleg, köszönhetően egyebek mellett a hazai politikai szféra és a nemzetközi akadémiai trendek felől érkező intézményi/strukturális jellegű elvárásoknak, nem a fenti, az EKSZ intézményesülését támogató irányokba halad.

Jegyzetek

- 1 Jelen fejezet épít a tanulmány első szerzőjének egyes korábbi munkáira, amelyekben elméleti áttekintést adott magyar nyelven a hazai szakmai közeg számára a jelen tanulmány fókuszát képező EKSZ koncepcióról (Málovics et al. 2022), illetve a részvételi akciókutatás (RAK) megközelítéséről (Málovics 2019).
- 2 Fontos hangsúlyozni, hogy nem pusztán ezek azok a módszertanok, amelyek mentén az EKSZ-en belül az akadémiai és nem akadémiai szereplők közti kapcsolódás és tudásmegosztás a formális vagy nem-formális oktatási és/vagy kutatási tevékenységeken keresztül megvalósul. A vonatkozó gyakorlatok tárháza ennél hazai viszonylatban is sokkal szélesebb (Málovics 2024c).
- 3 Lásd pl. <https://www.timeshighereducation.com/>.
- 4 Lásd pl. <https://www.aceeu.org/>; <https://www.efmdglobal.org/>.

Irodalom

- Alshenqeeti, H. (2014): Interviewing as a Data Collection Method: A Critical Review. *English Linguistics Research*, 1. <https://doi.org/10.5430/elr.v3n1p39>
- Bartha, A., Boda, Z., Szikra, D. (2020): When Populist Leaders Govern: Conceptualising Populism in Policy Making. *Politics and Governance*, 3., 71–81. <https://doi.org/10.17645/pag.v8i3.2922>
- Benneworth, P. S., Culum, B., Farnell, T., Kaiser, F., Seeber, M., Scukanec, N., Vossensteyn, H. (J. J.), Westerheijden, D. F. (2018): *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Institute for the Development of Education. <https://research.utwente.nl/en/publications/mapping-and-critical-synthesis-of-current-state-of-the-art-on-com> (Letöltés: 2022. 02. 13.)
- Bodorkós B. (2010): *Társadalmi részvétel a fenntartható vidékfejlesztésben: A részvételi akciókutatás lehetőségei*. Doktori értekezés. Szent István Egyetem Környezettudományi Doktori Iskola, Gödöllő http://szie.hu/file/tti/archivum/Bodorkos_B_ertekezés.pdf (Letöltés: 2012. 10. 21.)
- Boschma, R. (2005): Proximity and Innovation: A Critical Assessment. *Regional Studies*, 1., 61–74. <https://doi.org/10.1080/0034340052000320887>
- Bradbury-Huang, H. (2010): What is good action research? Why the resurgent interest? *Action Research*, 1., 93–109. <https://doi.org/10.1177/1476750310362435>
- Calhoun, C. (2006): The University and the Public Good. *Thesis Eleven*, 1., 7–43. <https://doi.org/10.1177/0725513606060516>
- Capello, R. (2015): *Regional Economics*. (2nd Edition) Routledge, London and New York <https://doi.org/10.4324/9781315720074>
- Carayannis, E. G., Campbell, D. F. J. (2009): ‘Mode 3’ and ‘Quadruple Helix’: Toward a 21st century fractal innovation ecosystem. *International Journal of Technology Management*, 3–4., 201–234. <https://doi.org/10.1504/IJTM.2009.023374>
- Coghlan, D., Brydon-Miller, M. (2014): *The SAGE Encyclopedia of Action Research*. Thousand Oaks, CD: SAGE
- Compagnucci, L., Spigarelli, F. (2020): The Third Mission of the university: A systematic literature review on potentials and constraints. *Technological Forecasting and Social Change*, 161., 120284. <https://doi.org/10.1016/j.techfore.2020.120284>
- Cooke, B., Kothari, U. (2001): *Participation: The New Tyranny?* Zed Books, London, New York
- Culum, B. (2018): Literature Review: Dimensions and Current practices of Community Engagement. In: Benneworth, P.S., Culum, B., Farnell, T., Kaiser, F., Seeber, M., Scukanec, N., Vossensteyn, H., Westerheijden, D. F. : *Mapping and Critical Synthesis of Current State-of-the-Art on Community Engagement in Higher Education*. Institute for the Development of Education, Zagreb, 47–75. <https://drive.google.com/file/d/1Fw65Z-zccE6cWGR-83A1nZQqL2n2dlmG/view> (Letöltés: 2022. 02.13.)
- Dános Z. (2021): A társadalmi felelősségvállalás jelenléte a magyar állami egyetemek szervezeti dokumentumaiban. *Educatio*, 1., 125–134. <https://doi.org/10.1556/2063.30.2021.1.10>
- Dempsey, S. E. (2010): Critiquing Community Engagement. *Management Communication Quarterly*, 3., 359–390. <https://doi.org/10.1177/0893318909352247>
- Dick, B. (2015): Reflections on the SAGE Encyclopedia of Action Research and what it says about action research and its methodologies. *Action Research*, 4., 431–444. <https://doi.org/10.1177/1476750315573593>
- Fabula S. (2010): Az esélyegyenlőség és a fogyatékkal élők helyzetének területi különbségei Magyarországon. *Jelenkori Társadalmi és Gazdasági Folyamatok*, 1–2., 39–43. <https://doi.org/10.14232/jtgf.2010.1-2.39-43>
- Gál Z., Ptaček, P. (2011): The Role of Mid-Range Universities in Knowledge Transfer in Non-Metropolitan Regions in Central Eastern Europe. *European Planning Studies*, 9., 1669–1690. <https://doi.org/10.1080/09654313.2011.586186>
- Gallaud, D., Torre, A. (2004): Geographical Proximity and Circulation of Knowledge through Inter-Firm Cooperation. In: Wink, R. (ed.): *Academia-Business Links*. Palgrave Macmillan, UK, 137–158.

- https://doi.org/10.1057/9780230554856_8
- Gans, H. J. (1994): Positive Functions of the Undeserving Poor: Uses of the Underclass in America. *Politics & Society*, 3., 269–283. <https://doi.org/10.1177/0032329294022003002>
- Gerő, M., Fejős, A., Kerényi, S., Szikra, D. (2022): From Exclusion to Co-Optation: Political Opportunity Structures and Civil Society Responses in De-Democratising Hungary. *Politics and Governance*, 1. <https://doi.org/10.17645/pag.v1i1.5883>
- Grzebalska, W., Pető A. (2018): The gendered modus operandi of the illiberal transformation in Hungary and Poland. *Women's Studies International Forum*, 3., 164–172. <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2017.12.001>
- Hazelkorn, E. (2016a): Contemporary debates part 1: Theorising civic engagement. In: Goddard, J., Hazelkorn, E., Kempton, L., Vallance, P. (eds.): *The Civic University. The Policy and Leadership Challenges*. Edward Elgar, Cheltenham, UK, 34–64. <https://doi.org/10.4337/9781784717728.00010>
- Hazelkorn, E. (2016b): Contemporary debates part 2: Initiatives, governance and organisational structures. In: Goddard, J., Hazelkorn, E., Kempton, L., Vallance, P. (eds.): *The Civic University*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham, UK, 65–93. <https://doi.org/10.4337/9781784717728.00011>
- Himmelman, A. T. (2001): On Coalitions and the Transformation of Power Relations: Collaborative Betterment and Collaborative Empowerment. *American Journal of Community Psychology*, 2., 277–284. <https://doi.org/10.1023/A:1010334831330>
- Juhász, J., Málovics, Gy., Bajmócy, Z. (2021): Co-Creation, Reflection, and Transformation. The Social Impact of a Service-Learning Course at the University of Szeged. *Vezetéstudomány/Budapest Management Review*, 7., 6–17. <https://doi.org/10.14267/VEZTUD.2021.07.02>
- Kallius, A., Monterescu, D., Rajaram, P.K. (2016): Immobilizing Mobility: Border Ethnography, Illiberal Democracy, and the Politics of „Refugee Crisis” in Hungary. *American Ethnologist*, 1., 25–37. <https://doi.org/10.1111/amet.12260>
- Kende A., Krekó, P. (2020): Xenophobia, prejudice, and right-wing populism in East-Central Europe. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34., 29–33. <https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2019.11.011>
- Kirat, T., Lung, Y. (1999): Innovation and Proximity: Territories as Loci of Collective Learning Processes. *European Urban and Regional Studies*, 1., 27–38. <https://doi.org/10.1177/096977649900600103>
- Koekkoek, A., Ham, M. V., Kleinhans, R. (2021): Unraveling University-Community Engagement: A Literature Review. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 1., 3–24. <https://ojs01.galib.uga.edu/jheoe/article/view/1586>
- Koós B. (2015): A szegénység és depriváció a magyar településállományban az ezredfordulót követően – avagy kísérlet a települési deprivációs index létrehozására. *Tér és Társadalom*, 1., 53–68. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2681>
- Laredo, P. (2007): Revisiting the Third Mission of Universities: Toward a Renewed Categorization of University Activities? *Higher Education Policy*, 4., 441–456. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300169>
- Lengyel I. (2021): *Regionális és városgazdaságtan*. Szegedi Egyetemi Kiadó
- Levin, M. (2012): Academic integrity in action research. *Action Research*, 2., 133–149. <https://doi.org/10.1177/1476750312445034>
- Lukovics M., Zuti B. (2014): Egyetemek a régiók versenyképességének javításáért: „negyedik generációs” egyetemek? *Tér és Társadalom*, 4., 77–96. <https://doi.org/10.17649/TET.28.4.2587>
- Lukovics, M., Zuti, B. (2015): New Functions of Universities in Century XXI Towards “Fourth Generation” Universities. *Journal Transition Studies Review*, 2., 33–48. <https://doi.org/10.14665/1614-4007-22-2-003>
- Málovics Gy. (2019): Tudás létrehozása társadalmi hatással karöltve: A részvételi akciókutatás (RAK) megközelítése. *Magyar Tudomány*, 8., 1147–1157.
- Málovics, Gy. (2024a): Az Egyetemi Közösségi Szerepvállalás (EKSZ) terjedését akadályozó tényezők: Az EKSZ mint a nemzetközi akadémiai kapitalizmussal összeférhetetlen megközelítés? *Iskolakultúra*, 11., 55–74. <https://doi.org/10.14232/iskult.2024.12.55>
- Málovics Gy. (2024b): Az egyetemi közösségi szerepvállalási jelleggel bíró kezdeményezések hatásai hazai kontextusban: Egy, az egyetemi közösségi szerepvállalásban akadémiai szemlélettel

- részt vevő szereplők körében végzett empirikus kutatás tapasztalatai. *socio.hu*, 4., 47–74. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2024.4.47>
- Málóvics Gy. (2024c): Hazai egyetemi közösségi szerepvállalási gyakorlatok a társadalmi igazságosság lencséjén keresztül. *Civil Szemle*, 4., 71–88. <https://doi.org/10.62560/csz.2024.04.4>
- Málóvics Gy., Bajmócy Z., Gébert J., Juhász J., Berki B., Mihók B. (2022): A közösségi szerepvállalás mint az egyetemek újra felfedezett, de elhanyagolt feladata. *Magyar Tudomány*, 5., 631–643. <https://doi.org/10.1556/2065.183.2022.5.9>
- Málóvics Gy., Wahyuni, A. S. (2024): Az egyetemi közösségi szerepvállalás támogató tényezői egy hazai empirikus kutatás tapasztalatai alapján. *Educatio*, 3., 361–369. <https://doi.org/10.1556/2063.33.2024.3.7>
- Matolay R., Révész É. E. (2020): Mit adhatnak a társadalmi vállalkozások a felsőoktatásnak? Perspektívák és kapcsolódások. *Educatio*, 1., 33–47. <https://doi.org/10.1556/2063.29.2020.1.3>
- Nagy E., Timár J., Nagy G., Velkey, G. (2015): A társadalmi-térbeli marginalizáció folyamatai a leszakadó vidéki térségekben. *Tér és Társadalom*, 1., 35–52. <https://doi.org/10.17649/TET.29.1.2680>
- Nemes-Nagy J. (2009): *Terek, helyek, régiók: A regionális tudomány alapjai*. Akadémiai Kiadó, Budapest
- Potter, J., Hepburn, A. (2005): Qualitative interviews in psychology: Problems and possibilities. *Qualitative Research in Psychology*, 4., 281–307. <https://doi.org/10.1191/1478088705qp0450a>
- Reisinger A., Dános Z. (2021): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás területi hatásai – négy magyarországi egyetem vizsgálatával. *Tér és Társadalom*, 3., 87–107. <https://doi.org/10.17649/TET.35.3.3342>
- Reisinger A., Dános Z. (2022a): Az egyetemi társadalmi felelősségvállalás kommunikációja: A Széchenyi István Egyetemről megjelenő hírek vizsgálata a helyi online sajtóban. *socio.hu*, 4., 191–212. <https://doi.org/10.18030/socio.hu.2022.4.191>
- Reisinger, A., Dános, Z. (2022b): Examining the Visibility of Social Responsibility on the Websites of Hungarian State Universities. *DETUROPE - The Central European Journal of Tourism and Regional Development*, 3., 58–72. <https://doi.org/10.32725/det.2021.019>
- Shek, D. T. L., Yuen-Tsang, A. W. K., Ng, E. C. W. (2017): University Social Responsibility (USR): Insight from the Historical Roots to the Contemporary Challenges. In: Shek, D. T. L., Hollister, R. M. (eds.): *University Social Responsibility and Quality of Life: A Global Survey of Concepts and Experiences*. Springer, Singapore, 25–36. https://doi.org/10.1007/978-981-10-3877-8_3
- Singh, W. (2017): Gauging the Impact of Community University Engagement Initiatives in India. *ASEAN Journal of Community Engagement*, 1., 1–16.
- Sipos, A., Bagyura, M. (2024): Fighting for Space Within the Cis- and Heteronormative Public Sphere: An Analysis of Budapest Pride. *Social Inclusion*, 12., 7808. <https://doi.org/10.17645/si.7808>
- Steinhaus, N. (2014): “With or Without You”—The Development of Science Shops and Their Relationship to Higher Education Institutions in Europe. In: Munck, R., McIlrath, L., Hall, B. Tandon, R. (eds.): *Higher Education and Community-Based Research: Creating a Global Vision*. Palgrave Macmillan, New York, 71–83. https://doi.org/10.1057/9781137385284_6
- Szoboszlai Zs. (2004): Szegénység, marginalizáció, szegregáció. Adalék a társadalmi egyenlőtlenségek értelmezéséhez. *Tér és Társadalom*, 3., 25–42. <https://doi.org/10.17649/TET.18.3.956>
- Tagai G. (2021): Igazságos szolgáltatások? A közérdekű szolgáltatások fejlesztésének hatása a társadalmi térbeli viszonyokra. *Tér és Társadalom*, 4., 33–59. <https://doi.org/10.17649/TET.35.4.3369>
- Timár J. (2019): „Államosított tértermelés” a kiszorítottak perspektívájából egy dzsentrifikálódó városrészben. *Tér és Társadalom*, 4., 38–60. <https://doi.org/10.17649/TET.33.4.3204>
- Torre, A., Gallaud, D. (2022): *Handbook of Proximity Relations*. Edward Elgar Publishing
- Torre, A., Gilly, J.-P. (2000): On the Analytical Dimension of Proximity Dynamics. *Regional Studies*, 2., 169–180. <https://doi.org/10.1080/00343400050006087>
- Torre, A., Rallet, A. (2005): Proximity and Localization. *Regional Studies*, 1., 47–59. <https://doi.org/10.1080/0034340052000320842>
- Udvarhelyi, É. T. (2014): “If we don’t push homeless people out, we will end up being pushed out by them”: The Criminalization of Homelessness as State Strategy in Hungary. *Antipode*, 3., 816–834. <https://doi.org/10.1111/anti.12068>

- Vallance, P. (2016): The historical roots and development of the civic university. In: Goddard, J., Hazelkorn, E., Kempton, L., Vallance, P. (eds): *The Civic University*. Edward Elgar Publishing <https://doi.org/10.4337/9781784717728.00009>
- Wahyuni, A. S., Málovics, Gy. (2023): Top-Down Motivation in University–Community Engagement. *Journal of Higher Education Outreach and Engagement*, 4. <https://openjournals.libs.uga.edu/jheoe/article/view/2954>
- Wahyuni, A. S., Málovics, G., Müllner, A., Fehér, B., Csernák, J., Juhász, J., Frigyik, M., Matolay, R., Szerencsés, R., Bajmócy, Z. (2024): The Role of Boundary Spanners in Institutionalizing University–Community Engagement: Insights from a Hostile Setting. *International Journal of Research on Service-Learning and Community Engagement*, 1. <https://doi.org/10.37333/001c.127562>
- Wahyuni, A. S., Málovics, Gy., Gébert J. (2023): Critical Factors Influencing Sustainable and Impactful University–Community Engagement: A Systematic Review of Top-Down and Bottom-Up Initiatives. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, megjelenés alatt.
- Weerts, D. J., Sandmann, L. R. (2010): Community Engagement and Boundary-Spanning Roles at Research Universities. *The Journal of Higher Education*, 6., 632–657. <https://doi.org/10.1080/00221546.2010.11779075>